

***Letno srečanje ENOC (European Network for Ombudspersons for Children)
Atene, September 2006***

POROČILO O DELU

SPLOŠNO

Oddelek za otrokove pravice je v času od zadnje konference ENOC v Varšavi nadaljeval delo na področju otrokovih pravic v večjem obsegu, saj se je število pobud s tega področja povečalo v primerjavi z letom 2004 za 15 %. Pobud glede kršitev otrokovih pravic je 15 % od skupnega obsega varuhovega dela (okrog 3000 pobud letno). Večino pobud s tega področja še zmeraj vlagajo starši in sorodniki ali skrbniki otrok, le manjši del pa otroci neposredno.

PROMOCIJA OTROKOVIH PRAVIC

S promocijo otrokovih pravic in s seznanjanjem otrok z možnimi potmi uveljavljanja njihovih pravic želimo pospešiti njihovo neposredno vključenost in s tem zagotoviti tudi uresničitev njihove pravice, da se sliši njihovo mnenje. V ta namen obiskujemo osnovne in srednje šole ter na delavnicah in okroglih mizah predstavljamo delo varuha, predvsem pa otrokove pravice ter kršitve, ki se pojavljajo v šolah. Najpogostejše kršitve obravnavamo skupaj z učitelji in strokovnimi delavci v šolah, glede na vsebino konkretnega problema pa se odločimo tudi za obravnavo le skupaj z otroci.

V letu 2005 smo začeli z obiski vzgojnih zavodov, v katerih so nameščeni šoloobvezni otroci– učence zadnjih treh razredov osnovne šole smo zaprosili za izpolnjevanje vprašalnika o njihovem počutju in pogledih na bivanje v zavodu, z namenom osvetlitve situacije na tem področju in iskanja ustreznih rešitev. Izpolnjevanje vprašalnika je bilo prostovoljno in anonimno. Opravili smo tudi pogovore z ravnatelji omenjenih zavodov. V tem letu bomo obiskali tudi zavode, v katerih so nameščeni srednješolci in napisali posebno poročilo, ki ga bomo predložili vladi, glede na ugotovitve pa morda tudi državnemu zboru.

Na področju promocije otrokovih pravic želimo vzpodbuditi otroke k razmišljanju o posameznih pravicah, ki so jim zagotovljene s Konvencijo o otrokovih pravicah, pa tudi o njihovem uresničevanju v različnih okoljih. V ta namen smo objavili javni natečaj z naslovom *Moje-tvoje mnenje*, na katerem so lahko sodelovali v dveh kategorijah otroci do 18 let z literarnimi prispevki. Najboljši v posameznih kategorijah so bili nagrajeni s knjižno nagrado, njihovi prispevki in imena avtorjev pa so bila objavljena na varuhovih spletnih straneh. Seveda smo predhodno z vsemi avtorji uredili tudi njihove avtorske pravice. Podelitev nagrad je bila ob dnevu človekovih pravic (8. decembra), udeležili pa so se je vsi udeleženci natečaja in tudi njihovi starši ali šolski mentorji.

Trenutno pa še poteka filmski natečaj za mlade z naslovom (Ne)strpnost v drugačnosti, k udeležbi pa so povabljene vse osnovne in srednje šole. Najboljši kratki filmi (do največ 10 minut) bodo nagrajeni s knjižnimi nagradami, varuh pa jih bo objavil na spletnih straneh, lahko pa jih bo uporabljal ob različnih dogodkih v zvezi s človekovimi pravicami.

NASILJE

Zaskrbljujoč je podatek, da se je število pobud v zvezi z nasiljem povečalo za več kot 200 %, čeprav tega ne pripisujemo le povečanju nasilja v družbi, pač pa predvsem večji zavesti o nesprejemljivosti nasilja in večjemu poznavanju njegovih oblik. Žal se je kljub odločitvi parlamenta, sprejeti na varuhov predlog, naj vlada pripravi poseben zakon o nasilju v družini, vlada odločila, da zakona ne bo pripravila, temveč bo poskušala nasilje v družbi preprečevati in omejiti z drugimi ukrepi. Varuh je na nespoštovanje odločitve parlamenta opozoril v svojem letnem poročilu, ki ga bo parlament obravnaval letos jeseni.

Pričakovali smo, da bo v zakonu o nasilju v družini država tudi izrecno prepovedala telesno kaznovanje otrok, saj je Republika Slovenija še ena redkih držav, ki te zaveze ni izrecno normirala. Zato si bomo pri varuhu prizadevali, da se prepoved telesnega kaznovanja vključi v družinski zakonik, ki ga pripravlja Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Njegov sprejem je predviden prihodnje leto.

OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

V zvezi s pravicami otrok s posebnimi potrebami smo se ukvarjali večinoma z enakimi vprašanji, kot v prejšnjem obdobju, pri čemer ugotavljamo manjši napredek pri pristopu državnih organov, ki so vendarle poenotili način uresničevanja posameznih določb zakona, ki ureja to področje. Žal pa ugotavljamo, da so postopki usmerjanja otrok s posebnimi potrebami še vedno predolgi in premalo prilagojeni konkretnim primerom.

V letošnjem letu smo se prvič srečali z vprašanjem obravnave otrok z avtističnim sindromom. Starši otrok so namreč ustanovili nevladno organizacijo in začeli veliko kampanjo, s katero so želeli celotno družbo opozoriti na problem, ki smo ga do sedaj zelo slabo poznali. V povezavi z nevladno organizacijo in s sodelovanjem pediatrične klinike v Ljubljani smo ugotovili, da tudi strokovna javnost še ni dovolj seznanjena s problematiko avtizma, ki ne zadeva le področja zdravstva, temveč posega zlasti tudi na področje vzgoje in izobraževanja. Zato smo se zavzeli, da pristojni državni organi začnejo problematiko avtizma spremljati sistematično in multidisciplinarno. V ta namen bi moral biti določen nacionalni nosilec vseh aktivnosti, ki bi bil zadolžen tudi za koordinacijo in spremljanje problematike avtistov na vseh področjih, kjer se pojavlja.

Ker je za začetek razreševanja problemov otrok s sindromom avtizma vsekakor najpomembnejša čimbolj zgodnja diagnostika, ki lahko bistveno prispeva k izboljšanju otrokovih možnosti pri socializaciji ter vzgoji in izobraževanju, smo Ministrstvu za zdravje predlagali, naj v sodelovanju s pediatričnimi klinikami v Sloveniji pospeši usposabljanje pediatrov in drugih zdravstvenih delavcev za ustrezno strokovno delo z avtisti.

Priporočili smo tudi posebno pozornost strokovnemu delu z vzgojitelji, učitelji in drugimi strokovnimi delavci na področju vzgoje in izobraževanja, ki se pri svojem delu srečujejo s problemi, povezanimi z otroki z avtističnim sindromom. Zato je treba čimprej izdelati podrobne programe in navodila za njihovo izvajanje, ki bodo omogočila uresničitev otrokove pravice do šolanja.

Po mnenju varuha bi morali organizirati ustrezne oblike seznanjanja staršev z vsemi problemi, ki jih bodo imeli pri vzgoji otrok z avtističnim sindromom ter jim omogočiti, da lahko posamezne težave razrešijo kar najhitreje. Starše je treba že ob prvem sumu, da je otrok avtist, seznaniti z možnostmi zdravljenja in s tem povezanimi pravicami v zdravstvenem sistemu ter jih seznaniti, kje lahko dobijo dodatne informacije in odgovore.

Ker v Republiki Sloveniji ni enotne statistike o avtizmu, smo Ministrstvu za zdravje predlagali, naj poskrbi za ustrezno statistično spremljanje pojava avtizma, ki bo primerljivo s podatki iz drugih držav. Prav tako smo predlagali, naj se zagotovi možnost, da se preiskave v zvezi z ugotavljanjem diagnoze avtističnega sindroma zagotovijo v okviru obveznega zdravstvenega zavarovanja ter da se zagotovijo tudi možnosti zdravljenja avtistov v tujini, kjer takšno zdravljenje že uspešno poteka.

Odziv javnosti na varuhova opozorila je bil zelo pozitiven, medtem ko so pristojni državni organi poudarjali predvsem dejstvo, da tudi v drugih državah ni enotne doktrine obravnave avtizma, zato je treba vsa odprta vprašanja reševati postopno. Stališče vlade do navedenih vprašanj pa pričakujemo ob obravnavi varuhovega letnega poročila v parlamentu, ki hkrati obravnava tudi poročilo vlade, s katerim se opredeli do opozoril in predlogov varuha.

OTROCI MANJŠIN

Varuh se je intenzivno ukvarjal tudi s primerom, ko naj bi v osnovni šoli romske otroke izključili iz rednih oddelkov in jih zgolj zaradi etnične pripadnosti vključili v oddelke, ki sicer zahtevajo nižji nivo znanja. Varuh je zelo energično zahteval spoštovanje enakopravnosti vseh učencev in njihovo delitev na oddelke le na podlagi znanja, kar je šola nato tudi zagotovila, tudi ob podpori ministrstva, pristojnega za šolstvo. Sedaj se otroci romske narodnosti izobražujejo na enak način, pri čemer pa je ministrstvo zagotovilo tudi dodatne strokovne delavce, ki skrbijo za ustrezno komunikacijo s pripadniki manjšine, saj sta bila slaba komunikacija in obveščenost temeljna razloga za zaplete.

ZAGOVORNIŠTVO

Pri varuhu človekovih pravic smo se odločili, da bomo poleg objav v naših letnih poročilih poskušali vsako leto posebej opozoriti na problem ali odprto vprašanje, ki zahteva kar se da široko obravnavo in uskladitev strokovnih stališč, na tej podlagi pa tudi poenotenje prakse vseh sodelujočih v posameznih postopkih, kjer se odloča o otroku in njegovih pravicah.

Leta 2004 smo organizirali strokovni posvet o nasilju v družini, aprila 2006 pa smo organizirali strokovni posvet z naslovom Zagovorništvo otrok in mladostnikov, ki se ga je udeležilo preko 120 strokovnjakov iz vladnih in nevladnih organizacij, sodišč, centrov za socialno delo, pa tudi predstavniki otrok in mladostnikov.

Strokovni posvet je imel predvsem namen združiti v razpravi različne strokovnjake, ki se ukvarjajo z vprašanji artikuliranja, izražanja in zastopanja otrokovih interesov in želja v posameznih postopkih. Ti so formalno sicer urejeni, v praksi pa pogosto ne omogočajo spoštovanja posebnosti otrok v obsegu, ki bi pomenil dejansko uresničitev zaveze, da je otrokova korist vedno glavno vodilo odločanja o njegovih pravicah.

Javno razpravo o vseh odprtih vprašanjih smo nadaljevali na naših spletnih straneh, sedaj pa pripravljamo poseben zbornik. Zbornik nima ambicije odgovoriti na vsa odprta vprašanja, temveč jih poskuša le čimbolj celovito predstaviti in opozoriti pristojne organe na nekatere možne rešitve. Zato naj bi zbornik predstavljal predvsem pomoč pri razpravi o novem družinskem zakoniku, ki je že v pripravi in bi moral po naši oceni zagotoviti, da bodo v celoti uresničene vse mednarodne obveznosti, ki jih je na tem področju sprejela Republika Slovenija.

Skupaj z nevladnimi organizacijami pripravljamo tudi dvoletni pilotni projekt, ki naj bi pomagal uveljaviti določene normativne in praktične rešitve zagovorništva otrok.

ŠOLSTVO

Trenutno se vključujemo tudi v razpravo o spremembah zakona o gimnazijah, saj ministrstvo, pristojno za šolstvo pri pripravi novele zakona ni upoštevalo naših predlogov. Predvsem je problematično, da zakon ne razmejuje ustrezno pravic staršev, ki skrbijo za svoje otroke in pravic, ki jih imajo njihovi polnoletni otroci (po 18. letu). V praksi polnoletni otroci zavračajo možnosti staršev, da vpogledajo v njihovo šolsko dokumentacijo, šole pa tudi zelo različno sprejemajo opravičila odsotnosti od pouka in pogosto zahtevajo le zdravniška potrdila. Ministrstvo se na varuhov poziv za ustrezno ureditev tega vprašanja ni odzvalo, zato bomo s problematiko seznanili pristojen odbor državnega zbora.

Poleg navedenega je sporno tudi, da novela zakona ne vključuje več participacije dijakov pri upravljanju šol, saj jih izključuje iz svetov zavodov, kar po naši oceni zmanjšuje pravico otrok do izražanja mnenja.

SKLEPNO

Vse zgoraj navedene aktivnosti predstavljajo novost glede na pretekla leta, kar pa ne pomeni, da so vprašanja, opisana v prejšnjih poročilih, že ustrezno razrešena. Zato se tudi obseg dela v zvezi z njimi ni zmanjšal. Oddelek za pravice otrok šteje tudi letos namestnika varuha in tri strokovne sodelavke in glede na omejene proračunske možnosti tudi ni izgledov, da bi lahko zaposlili dodatne sodelavce. Sredstva za delo oddelka so sicer zagotovljena v okviru sredstev za delo varuha človekovih pravic in se tudi finančno ne vodijo posebej, saj se nihče od zaposlenih v oddelku ne ukvarja zgolj s pravicami otrok temveč imajo še druge zadolžitve v okviru nalog, ki jih varuhu določa zakonodaja.